

Seyss-Inquartbunker, 18 september 2026

“Waarborgen of commercieel eigendom?”

Zorgen over verkoop- en gunningsprocedure Rijksmonument Commandopost Clingendael

Geachte volksvertegenwoordiger, gemeenteraadslid, medeondertekenaar en betrokkene,

Stichting WO2 Sporen vraagt opnieuw uw aandacht voor de voormalige Seyss-Inquartbunker, tegenwoordig Commandopost Clingendael. Wij richten ons tot de leden van de Tweede Kamer, de gemeenteraadsliden van Den Haag & Wassenaar, organisaties en personen die zich eerder over de toekomst van dit bijzondere Rijksmonument hebben uitgesproken. De aanleiding is concreet en urgent: de gunningsfase ligt momenteel stil vanwege een juridische procedure, terwijl zich, voor zover bij ons bekend, nog slechts één partij in die gunningsfase bevindt, een commerciële vastgoedpartij met winstoogmerk.

Dat roept bij ons een eenvoudige maar fundamentele vraag op: hoe heeft een jarenlang politiek, maatschappelijk en bestuurlijk proces rond dit uitzonderlijke WO2-erfgoed uiteindelijk tot deze situatie kunnen leiden?

De bunker stond al in 2018 centraal

In 2018 nam de Tweede Kamer met 130 stemmen de motie-Beckerman c.s. aan. Die motie ging niet alleen in algemene zin over WO2-erfgoed. De bunker van Seyss-Inquart werd daarin expliciet genoemd als voorbeeld van erfgoed uit de Tweede Wereldoorlog dat onder druk stond. De Kamer verzocht de regering vervolgens te komen met een “samenhangende visie en actieplan voor het beheer, behoud, onderzoeken en aan een breed publiek tonen van erfgoed en archeologie uit de Tweede Wereldoorlog”. De situatie rond deze bunker vormde dus mede de concrete aanleiding voor die politieke opdracht.

In 2019 riepen Stichting WO2 Sporen en een brede groep herinneringscentra, wetenschappers, historici, erfgoedorganisaties en maatschappelijke organisaties het kabinet op de openbare verkoop te staken. In 2023 werd opnieuw een breed gedragen oproep aan de Tweede Kamer gedaan om dit Rijksmonument uit de verkoop te halen. Het Rijksvastgoedbedrijf (RVB) zette de verkoop desondanks door. Daarna volgden participatie, een Nota van Uitgangspunten, de Leidraad Afstoot Monumenten, een Selectieleidraad en uiteindelijk het Biedboek. Stichting WO2 Sporen is altijd tegen de openbare verkoop van Commandopost Clingendael geweest. Ondanks de vele bezwaren vanuit de samenleving is de verkoopprocedure toch voortgezet. Wij hebben erop vertrouwd dat de bijzondere betekenis van deze plek, de eerdere politieke besluitvorming, het participatieproces en de verschillende erfgoedkaders uiteindelijk zouden worden vertaald naar harde voorwaarden aan de toekomstige eigenaar.

Dat vertrouwen kwam niet uit de lucht vallen. Bij de start van de verkoop benadrukte toenmalig Rijksbouwmeester Francesco Veenstra zelf het belang om bij dit soort objecten vroeg helderheid te krijgen over waar de gevoeligheden liggen en **“vertrouwen te kweken”** over de wijze waarop ermee verder wordt gegaan. De Rijksbouwmeester was bovendien voorzitter van de selectiecommissie.

Stichting WO2 Sporen - www.wo2sporen.eu - KvK 71888705 - RSIN 858889936

Triodos Bank NL 56 TRIO 0379293862

p/a Wingerd 208 2496 VK Den Haag - info@wo2sporen.eu - Tel. 06 2150 4311

“Omdat de directe getuigen er straks niet meer zijn”

Nu wij het Biedboek en de uitkomst van de selectieprocedure naast die voorgeschiedenis leggen, zien wij die vertaling onvoldoende terug. De vraag is dan ook gerechtvaardigd wat er van dat vertrouwen uiteindelijk in de concrete voorwaarden van de verkoop- en selectieprocedure is geborgd. Daar zit voor ons de kern van het probleem.

Een opvallend beperkte ervaringseis.

Het RVB omschrijft Commandopost Clingendael zelf als een monument met een “aanzienlijke historische en cultuurhistorische waarde” op nationaal en internationaal niveau en met een “diepgaande herinneringswaarde” verbonden aan de Tweede Wereldoorlog en de Koude Oorlog.

Daar staat een opvallend beperkte ervaringseis tegenover. Volgens het Biedboek is aantoonbare ervaring voldoende wanneer een aanmelder verantwoordelijkheid heeft gedragen in **één van vier disciplines**: ontwerpen, ontwikkelen, bouwen óf financieren van minimaal twee projecten, waarvan ten minste één de herontwikkeling van een monumentencomplex betreft. Het gaat dus nadrukkelijk om één van deze disciplines. Bovendien mag een aanmelder voor deze ervaring gebruikmaken van een derde die geen onderdeel uitmaakt van de combinatie. Daardoor kan de partij die uiteindelijk eigenaar wordt zelf niet beschikken over de monumentenervaring waarmee aan de ervaringseis is voldaan. Specifieke ervaring met WO2-erfgoed, herinneringserfgoed, dadererfgoed of ander historisch beladen erfgoed wordt evenmin verlangd.

Voor een Rijksmonument van deze betekenis vinden wij dat moeilijk te begrijpen. Ook de ruimte voor de selectiecommissie om de kandidaat zelf te beoordelen was beperkt. Artikel 4.9 van het Biedboek bepaalt dat de toelichting door de aanmelder voor de selectiecommissie een informerend karakter heeft en dat de commissie uitsluitend vragen mag stellen die zijn gericht op verduidelijking van de reeds ingediende visie. Voor het stellen van die vragen is bovendien **slechts vijftien minuten** beschikbaar. Tijdens de mondelinge toelichting was voor de selectiecommissie niet bekend welke partij achter de betreffende visie stond. Daarmee was deze fase naar onze lezing niet bedoeld om alsnog uitvoerig te onderzoeken of de kandidaat-eigenaar zelf, qua achtergrond, deskundigheid, maatschappelijke doelstelling en langetermijnverantwoordelijkheid, werkelijk passend is voor een monument als Commandopost Clingendael. De commissie beoordeelde de visie binnen het vooraf vastgestelde kader. **Maar een overtuigende visie is niet automatisch hetzelfde als een geschikte eigenaar.** Juist daarom waren de eisen die vooraf aan de kandidaat-eigenaar werden gesteld zo belangrijk.

2

Waarom geen professionele erfgoedstandaard?

De Rijksoverheid kent zelf de status van Professionele Organisatie voor Monumentenbehoud (POM). Wij stellen niet dat uitsluitend een formele POM Commandopost Clingendael zou mogen verwerven. Maar waarom is voor de toekomstige eigenaar niet ten minste verlangd: een POM-status óf aantoonbaar een daarmee vergelijkbaar niveau van professionele erfgoeddeskundigheid, continuïteit en maatschappelijke doelstelling? Nederland kent professionele, en maatschappelijk betrokken organisaties die monumentaal vastgoed langdurig beheren en voor wie instandhouding en maatschappelijke betekenis tot hun kerntaak behoren, zoals BOEi, Stichting Monumenten Bezit, Vereniging Hendrick de Keyser en verschillende Stadsherstelorganisaties. Daarnaast bestaan maatschappelijke erfgoedorganisaties en samenwerkingsverbanden zoals de Nationale Monumenten organisatie (NMo). Wij noemen deze organisaties niet om één daarvan als eigenaar aan te wijzen. Zij tonen aan dat er in Nederland een professionele erfgoedsector bestaat en dat het mogelijk was geweest de lat voor de toekomstige eigenaar wezenlijk anders te leggen.

Marktwerving en verkoopopbrengst.

Daarbij dringt zich nog een vraag op. Een openbare verkoopprocedure is naar haar aard ook gericht op het tot stand brengen van concurrentie tussen bidders. De uiteindelijke biedings- fase kan daardoor ook effect hebben op de verkoopopbrengst. Wij kunnen en willen niet stellen dat commerciële partijen tot de procedure zijn toegelaten met het doel de verkoop- prijs op te drijven. Daarvoor kennen wij geen bewijs. Maar bij dit bijzondere Rijksmonument vinden wij de vraag wel gerechtvaardigd welke plaats marktwerving en verkoopopbrengst hebben gekregen ten opzichte van de erfgoedinhoudelijke geschiktheid van de toekomstige eigenaar. Als een ruimere toelating van partijen tot meer concurrentie en mogelijk een hogere opbrengst kan leiden, terwijl tegelijkertijd geen POM-status of vergelijkbare professionele erfgoedstandaard van de toekomstige eigenaar wordt verlangd, moet duidelijk zijn welke belangen het zwaarst hebben gewogen. Bij Commandopost Clingendael zou daar naar onze overtuiging geen onduidelijkheid over mogen bestaan: de kwaliteit en geschiktheid van de toekomstige hoeder van dit erfgoed behoort zwaarder te wegen dan het maximaliseren van de verkoopopbrengst.

En nu resteert één commerciële vastgoedpartij.

Dat brengt ons bij de huidige situatie. De gunningsfase staat vanwege een juridische procedure 'on hold'. Het Algemeen Dagblad vatte recentelijk de ontstane situatie opvallend samen onder de kop: "Strijd om Nazi-bunker blijft aanhouden in de rechtszaal, monument staat intussen te verpieteren."

Voor zover bij ons bekend, bevindt zich momenteel nog slechts één partij in de gunningsfase: een commerciële vastgoedpartij met winstoogmerk.

Voor Stichting WO2 Sporen is een commerciële vastgoedpartij met winstoogmerk geen passende eigenaar voor Commandopost Clingendael. Dit is geen regulier monumentaal vastgoed. Het is rechtstreeks verbonden met de Duitse bezetting en de nazi- en oorlogsmisdadiger Arthur Seyss-Inquart. Het is dadererfgoed én herinneringserfgoed. Bij commercieel eigendom bestaat naar onze overtuiging een fundamentele spanning tussen het historische en maatschappelijke belang van het monument enerzijds en exploitatie, rendement en het commerciële belang van de eigenaar anderzijds. Wij vinden dat bij dit monument behoud, herinnering, educatie, publieke toegankelijkheid en continuïteit het doel van het eigenaarschap moeten zijn. Dit zijn geen voorwaarden waarbinnen een commercieel verdienmodel moet worden gevonden.

De Staat hoeft niet te gunnen (artikel 5.2.11 – Gunning).

Dit brengt ons bij misschien wel het belangrijkste punt. De huidige procedure betekent niet dat de Staat zonder meer verplicht is het Rijksmonument aan de resterende partij te gunnen. Het Biedboek laat de uiteindelijke beslissing over het accepteren van biedingen en de gunning aan de Staat. Die bevoegdheid is er niet voor niets. Juist wanneer de procedure heeft geleid tot een situatie waarin nog slechts één commerciële vastgoedpartij resteert en er serieuze vragen bestaan over de erfgoedinhoudelijke geschiktheid van de toekomstige eigenaar, vinden wij dat de Staat zich opnieuw moet afvragen of gunning verantwoord is.

De discussie moet daarom niet uitsluitend gaan over de vraag of de resterende partij formeel aan de gestelde voorwaarden voldoet. De wezenlijke vraag is of de Staat van zijn bevoegdheid gebruik moet maken om niet tot gunning over te gaan gegeven de uitzonderlijke historische betekenis van dit monument en de uitkomst van de procedure.

De procedure ligt stil. Gebruik dat moment!

Juist nu de gunningsfase stil ligt, is er gelegenheid om niet alleen naar de juridische procedure te kijken, maar ook naar de keuzes die daaraan vooraf gingen. Want de kernvraag is inmiddels niet meer alleen wie de Commandopost mogelijk koopt. De vraag is ook hoe het mogelijk is dat de overheid een procedure voor dit specifieke Rijksmonument zo heeft ingericht dat deze uitkomst mogelijk is geworden. Wij vragen daarom de leden van de Tweede Kamer, de gemeenteraadsleden van Den Haag & Wassenaar en de betrokken maatschappelijke en erfgoedorganisaties om juist nu hun controlerende en maatschappelijke rol te gebruiken en het Rijksvastgoedbedrijf en de Staat als verkoper om antwoord te vragen op de volgende vragen, en daarbij ook de Rijksbouwmeester te betrekken vanwege diens voorzitterschap van de selectiecommissie:

- 1) Waarom is voor de toekomstige eigenaar geen POM-status óf een aantoonbaar vergelijkbaar niveau van professionele erfgoeddeskundigheid, continuïteit en maatschappelijke doelstelling verlangd?
- 2) Waarom kon ervaring in slechts één van de disciplines ontwerpen, ontwikkelen, bouwen óf financieren volstaan en waarom mocht die ervaring bovendien van een externe derde afkomstig zijn?
- 3) Waarom was de selectiecommissie, onder voorzitterschap van de Rijksbouwmeester, bij haar vragen beperkt tot verduidelijking van de reeds ingediende visie en welke mogelijkheden had zij daadwerkelijk om de geschiktheid van de toekomstige eigenaar zelf te beoordelen?
- 4) Welke rol hebben marktwerking en verkoopopbrengst in deze keuzes gespeeld en hoe zijn deze afgewogen tegen het maatschappelijke en erfgoedinhoudelijke belang?

4

Tenslotte.

Is het werkelijk verantwoord om dit uitzonderlijke Rijksmonument te gunnen, nu voor zover bij ons bekend nog slechts één commerciële vastgoedpartij resteert? Wij vinden dat deze vragen moeten worden beantwoord vóórdat de gunningsprocedure wordt hervat en een mogelijk onomkeerbaar besluit wordt genomen.

Hoogachtend,

Stichting WO2 Sporen

Bijlage 1 Motie-Beckerman (nr. 261) 32820 Nieuwe visie cultuurbeleid – 11 september 2018

Bijlage 2 GEZAMENLIJKE OPROEP 25 maart 2019 - Kabinet, staak de verkoop van het Rijksmonument Commandobunker Seyss-Inquart.

Bijlage 3 Open brief aan de Tweede Kamer Erfgoeddebat 4 oktober 2023 - Haal die bunker nou voor eens en voor altijd uit de verkoop

Vergaderjaar 2017-2018

32 820

Nieuwe visie cultuurbeleid

Nr. 261

MOTIE VAN HET LID BECKERMAN C.S.

Voorgesteld 11 september 2018

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

Overwegende dat erfgoed en archeologie uit de Tweede Wereldoorlog belangrijk zijn voor ons collectieve bewustzijn van deze periode;

Constaterende dat erfgoed uit de Tweede Wereldoorlog onder druk komt te staan zoals gebeurde bij de muur van Mussert en nu bij de bunker van Seyss Inquart;

Verzoekt de regering met een samenhangende visie en actieplan te komen voor het beheer, behoud, onderzoeken en aan een breed publiek tonen van erfgoed en archeologie uit de Tweede Wereldoorlog

En gaat over tot de orde van de dag

Beckerman

Nijboer

Opdracht. Voortollic?

's-Gravenhage, 25 maart 2019

GEZAMENLIJKE OPROEP,

Kabinet, staak de verkoop van het Rijksmonument Commandobunker Seyss-Inquart.

Wij, bezorgde burgers, wetenschappers, herinneringscentra, belangenorganisaties en verenigingen, roepen het kabinet op om de openbare verkoop van het Rijksmonument "Commandobunker Seyss-Inquart" (S-I bunker) te staken daar men de toekomstige herbestemming moet baseren op de resultaten van:

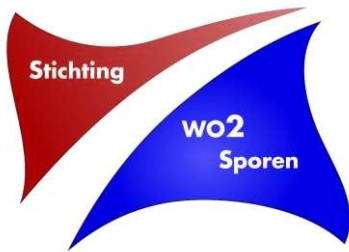
- de verkenning van herinneringserfgoed door het ministerie van OCW, erfgoed om bij stil te staan;
- de samenhangende visie en het actieplan van de regering voor het beheer, behoud, onderzoeken en aan een breed publiek tonen van erfgoed en archeologie uit de Tweede Wereldoorlog.

Het Rijksvastgoedbedrijf (RVB) zal binnenkort haar Nota van Uitgangspunten (NvU) presenteren voor de aanstaande verkoop van de S-I bunker. Deze uitgangspunten zijn tot stand gekomen door een leidende rol van het Rijksvastgoedbedrijf (RVB) in samenwerking met de Gemeente Wassenaar, de Gemeente Den Haag en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) met als doel tot het afstoten door middel van een openbare verkoop.

Het Rijk stelt dat men de historie van het object respecteert en dat de cultuurhistorische waarde bij openbare verkoop niet verloren gaat. De cultuurhistorische waarde ligt verankerd in de beoordeling van het plan van de toekomstige eigenaar en dit prevaleert boven de financiële opbrengst. (Kenmerk 4010000518, Beantwoording vragen lid Laan-Geselschap (VVD) over het bericht 'Wie koopt bunker van nazi-topman Seyss-Inquart?')

De werkelijkheid zou moeten zijn dat de financiële *opbrengst* totaal geen invloed mag hebben bij een eventuele vervreemding. Waarbij het Rijk moet erkennen dat de levensduur van een NvU (d.m.v. een kettingbeding) en het bestemmingsplan een (zeer) beperkte levensduur hebben met het risico van ingrijpende gevolgen met name voor dit zeer beladen, maar tevens buitengewoon belangrijke oorlogserfgoed (dadererfgoed).

Bij het erfgoed debat "Nieuwe Visie Cultuurbeleid" van 11 september 2018 is de S-I bunker breed ter sprake gekomen en heeft Kamerlid Beckerman (SP) met mede-indieners Nijboer (PvdA) en Geluk-Poortvliet (CDA) de Motie 32820 ingediend. Minister mevr. van Engelshoven (D66) van OCW heeft deze motie ter beoordeling aan de Tweede Kamer gegeven. De Minister vermeldde hierbij dat men op basis van de verkenning van herinneringserfgoed nader zal kijken wat er verder moet gebeuren.

Motie 32820-267

De Kamer, gehoord de beraadslaging, overwegende dat erfgoed en archeologie uit de Tweede Wereldoorlog belangrijk zijn voor ons collectieve bewustzijn van deze periode;

constaterende dat erfgoed uit de Tweede Wereldoorlog onder druk komt te staan zoals gebeurde bij de Muur van Mussert en nu bij de bunker van Seyss-Inquart;

verzoekt de regering, met een samenhangende visie en actieplan te komen voor het beheer, behoud, onderzoeken en aan een breed publiek tonen van erfgoed en archeologie uit de Tweede Wereldoorlog.

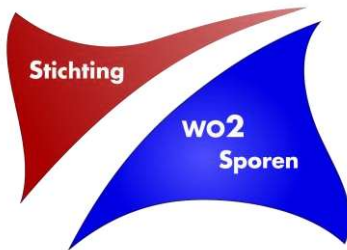
Op 13 september is Motie 32820-267, met mede-indieners Bergkamp (D66), Dik-Faber (CU) Ellemeet (GL), inclusief coalitiepartij VVD aangenomen in de Tweede Kamer met een overweldigende meerderheid van 130 stemmen.

Het Rijksvastgoedbedrijf, vertegenwoordigd door Sectie-Hoofd verkoop D.J. Delbeek, vermeldt schriftelijk op 4 oktober 2018 namens de Staatsecretaris dhr. Knops (CDA) dat het RVB, de RCE en de gemeente Wassenaar vroegtijdig in contact zijn getreden over de verkoop en dat Motie 32820-267 er niet toe strekt om het verkoopproces stil te leggen. (kenmerk 1020224618, zaaknummer 105008398) Op 29 januari 2019 wordt dit besluit namens de Staatssecretaris nogmaals bevestigd door mevr. A van de Graaf projectmanager RVB.

Door het verkoopproces te continueren, de Nota van Uitgangspunten definitief te maken, worden hierdoor zorgelijke en onomkeerbare stappen gezet.

De Minister van OCW (en RCE) kan hierbij de NvU niet toetsen aan de toegezegde resultaten van de verkenning van herinneringserfgoed. De Staatssecretaris van het RVB handelt niet in de geest van Motie 32820-267 en hierdoor zou de mogelijkheid kunnen ontstaan dat de verkoop, herbestemming en/of de NvU niet in overeenstemming zijn met een samenhangende visie en actieplan van de regering voor het beheer, behoud, onderzoeken en aan een breed publiek tonen van erfgoed en archeologie uit de Tweede Wereldoorlog.

Vandaar onze oproep: Kabinet, staak de verkoop van het Rijksmonument “Commandobunker Seyss-Inquart”. Respecteer de verkenning van herinneringserfgoed en zorg dat de resultaten van de samenhangende visie en actieplan, Motie 32820-267, gedragen wordt door een wetenschappelijke visie met voldoende maatschappelijk draagvlak.

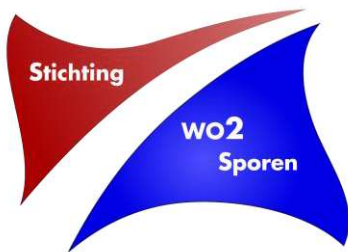

Was getekend,

- Stichting WO2 Sporen
- Dirk Mulder, directeur herinneringscentrum Kamp Westerbork
- Jeroen van den Eijnde, directeur Nationaal Monument Kamp Vught
- Willemien Meershoek, directeur Nationaal Monument Kamp Amersfoort
- Prof. dr. Frank van Vree, directeur NIOD
- Prof. dr. ir. J.M.M. (Jo) Ritzen, oud-minister Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
- Maria J.A. van der Hoeven, oud-minister Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
- Prof. mr. dr. M.J. (Job) Cohen, oud-staatssecretaris Onderwijs en Justitie, oud-burgemeester Amsterdam en voorzitter Amsterdamse 4 en 5 mei comité.
- Dr. Philipp Neumann-Thein, Kommissarischer Stellvertretender Stiftungsdirektor Stiftung Gedenkstätten Buchenwald und Mittelbau-Dora
- Prof. mr. Cornelis J.H. (Corjo) Jansen, hoogleraar in de rechtsgeschiedenis
- Prof. dr. Kees Ribbens, bijzonder hoogleraar EUR en Senior Onderzoeker NIOD
- Prof. dr. Rob van der Laarse, hoogleraar Erfgoed van de Oorlog (Westerborkleerstoel)
- Prof. dr. H.W. (Henk) van Os, hoogleraar kunst- en cultuurgeschiedenis en oud-directeur Rijksmuseum Amsterdam
- Em. Prof. dr. Maarten van Rossem, bijzonder hoogleraar Geschiedenis
- Em. Prof. Johannes Houwink ten Cate, leerstoel Holocaust- en genocidestudies NIOD
- Em. Prof. Wim Willems, leerstoel Sociale Geschiedenis, Campus Den Haag
- Em. Prof. dr. Herman Pleij
- Dr. Erik Somers, historicus, publicist, onderzoeker en programmamanager publieksactiviteiten NIOD
- Dr. Harry Stein, Museumkurator und Wissenschaft Gedenkstätte Buchenwald
- Hanna Luden, directeur CIDI
- Drs. Edwin Klijn, historicus
- Drs. Robin te Slaa, historicus en publicist
- Drs. Aline Pennewaard, historica, publicist en onderzoeker
- Drs. Wally M. de Lang, historica, publicist en onderzoeker
- Drs. Erik van den Dungen, directeur Oorlogsmuseum Overloon
- Sarah Heijse, directeur-bestuurder Airborne Museum 'Hartenstein'
- Prof. dr. P.T. (Paul) van de Laar, directeur Museum Rotterdam
- Drs. Peter de Haan, historicus en directeur Museon Den Haag
- Marco van Baalen, directeur Stichting Haags Historisch Museum
- Kees Neisingh, generaal-majoor KMar b.d.
- Drs. K. Loeff, directeur Erfgoedvereniging Bond Heemschut (Beschermvrouwe: H.K.H. Prinses Beatrix)
- Mr H.C. Grootveld, Voorzitter Geschiedkundige Vereniging Die Haghe/Vrienden van het Haags Historisch Museum (Beschermvrouwe: H.K.H. Prinses Beatrix)
- Sabine Stein, Leitung Archiv Gedenkstätte Buchenwald
- Remco G. Vogel, rector Maerlant-Lyceum
- Drs. Michel van der Heide, docent geschiedenis en maatschappijleer Maerlant-Lyceum
- Theo P.N. van Daalhoff, lid Stichting Nationale Herdenking 's-Gravenhage
- Corrie Hoekstra, voorzitter Stichting Oud Loosduinen / Museum de Korenschuur
- Arend Disberg, voorzitter Stichting Dwangarbeiders Apeldoorn 1940-1945
- Stichting Menno van Coehoorn
- Historische Vereniging Oud Wassenaer

Stichting WO2 Sporen - KvK 71888705 - www.wo2sporen.eu
p/a Wingerd 208 2496 VK Den Haag - info@wo2sporen.eu - Tel. 06 2150 4311

“Omdat de directe getuigen er straks niet meer zijn”

Open brief aan de Tweede Kamer Erfgoeddebat 4 oktober 2023

Haal die bunker nou voor eens en voor altijd uit de verkoop

Op 4 oktober wordt er in de Tweede Kamer gedebatteerd over erfgoed. Een mooi moment om voor eens en voor altijd de Seyss-Inquart bunker uit de openbare verkoop te halen en er een museum en herinneringscentrum van te maken. Dat past uitstekend op de rand van Den Haag, stad van vrede en recht.

Op de grens tussen Wassenaar en Den Haag, in park Clingendael, ligt een uit de kluiten gewassen boerderij met een erg groot dak. In werkelijkheid is het geen boerderij maar een bunker. Het was de schuilplaats van Dr. Arthur Seyss-Inquart, die tijdens de Tweede Wereldoorlog als Rijkscommissaris de scepter over het bezette Nederland zwaaide. Seyss-Inquart was een nazibestuurder die in de loop der jaren steeds extremistischer werd en verantwoordelijk was voor de deportatie van meer dan 100.000 Nederlandse joden naar concentratiekampen.

Hoe moeten we nu als Nederlanders met zo'n historisch monument omgaan? Hoe kun je dit zogeheten 'dadererfgoed' een goede bestemming geven? Dat is een vraag die in de afgelopen tien jaar steeds opnieuw stof heeft doen opwaaien. De Tweede Kamer sprak zich in 2018 uit voor 'beheer, behoud, onderzoeken en aan een breed publiek tonen van erfgoed en archeologie uit de Tweede Wereldoorlog' ([Motie 32820-267](#)), en het gebouw werd in 2015 zelfs een Rijksmonument. Maar dat houdt het Rijksvastgoedbedrijf kennelijk niet tegen. Het RVB is nog altijd druk bezig om het gebouw in de openbare verkoop te krijgen. Waarom steekt de Tweede Kamer daar geen stokje voor?

Om twee redenen menen wij dat de bunker van de verkooplijst moet worden geschrapt. Allereerst omdat de overheid – op langere termijn – niet kan bepalen wat er met dit erfgoed gebeurt als het in private handen komt. Natuurlijk, je kunt van de directe koper eisen dat het pand bijvoorbeeld niet wordt omgebouwd tot een crematorium of een bowlingbaan, maar er zijn allerlei mazen in de wet die het mogelijk maken dat het gebouw op een later moment een zeer ongepaste bestemming krijgt. Een voorbeeld hoe het zeker niet moet, is de 'Anne Frank escape bunker' in Valkenswaard. Een tenenkrommend voorbeeld dat geen navolging verdient.

Maar de belangrijkste reden dat de bunker een gepaste bestemming verdient, is natuurlijk dat het van groot belang is om deze periode uit de geschiedenis te blijven herdenken. Dit Rijksmonument vertelt het verhaal hoe Nederland tijdens de Tweede Wereldoorlog bestuurd werd door een vijandelijke mogendheid. Het bijzondere is bovendien dat Nederland geen militair Duits bezettingsregime had, maar een regime van een nazi-ideoloog die na de oorlog in Neurenberg veroordeeld werd voor oorlogsmisdrijven en misdaden tegen de mensheid. Dit is geen gezellig verhaal, maar wel een belangrijk verhaal dat het best in een museum of herinneringscentrum verteld kan worden.

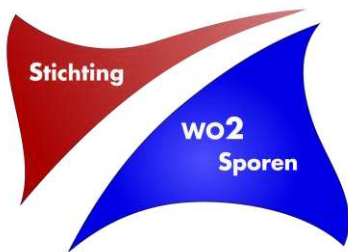
De oproep is duidelijk: behandel de Seyss-Inquart bunker eindelijk als een Rijksmonument, maak er een herinneringscentrum met museum van en zorg ervoor dat het voor eens en voor altijd van de verkooplijst van het Rijksvastgoedbedrijf wordt geschrapt.

Stichting WO2 Sporen - www.wo2sporen.eu - KvK 71888705 - RSIN 858889936

Triodos Bank NL 56 TRIO 0379293862

p/a Wingerd 208 2496 VK Den Haag - info@wo2sporen.eu - Tel. 06 2150 4311

Was getekend,

- Ronald Klomp, voorzitter Stichting WO2 Sporen, onderzoeker Den Haag in WO2
- Em. Prof. dr. Maarten van Rossem, bijzonder hoogleraar Geschiedenis
- Em. Prof. dr. Herman Pleij, hoogleraar Cultuurgeschiedenis
- Em. Prof. Wim Willems, hoogleraar Sociale Geschiedenis
- Prof. dr. ir. J.M.M. (Jo) Ritzen, oud-minister Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
- Prof. mr. Cornelis J.H. (Corjo) Jansen, hoogleraar in de rechtsgeschiedenis en lid van de Restitutiecommissie nazi-roofkunst
- Prof. dr. Floribert H. Baudet, bijzonder hoogleraar Militaire Geschiedenis
- Prof. dr. Bart Wallet, hoogleraar Joodse studies
- Jeroen van den Eijnde, directeur Nationaal Monument Kamp Vught
- Chanan Hertzberger, voorzitter Centraal Joods Overleg (CJO)
- Ronny Naftaniel, voormalig directeur Centrum Informatie en Documentatie Israël (CIDI) en oud-voorzitter Centraal Joods Overleg (CJO)
- Hanneke M. Gelderblom Lankhout, oud-senator Eerste Kamer D66, Eén van de 52 Joodse kinderen gered door verzetsstrijder Ru Paré (Tante Zus)
- Arnon Y.Y. Grünberg, literaire schrijver, voordrager 4 mei-lezing 2020, voorzitter Stichting Hermann & Hannelore Grünberg - Holocaust Literatuur Prijs
- Dick Berlijn, Generaal b.d. voormalig Commandant der Strijdkrachten
- Tom Middendorp, Generaal b.d. voormalig Commandant der Strijdkrachten
- Mart de Kruif, Luitenant-generaal b.d. voormalig Commandant Landstrijdkrachten
- Kees Neisingh, Generaal-majoor b.d. voormalig Commandant Koninklijke Marechaussee
- Dr. Harry Stein, ehemaliger Museumkurator und Wissenschaft Gedenkstätte Buchenwald
- Dr. Erik Somers, historicus, publicist en senior-onderzoeker NIOD (Proefschrift 'De oorlog in het museum. Herinnering en verbeelding')
- Dr. Raymund Schütz, historicus, publicist en onderzoeker
- Drs. David Barnouw, Oorlogsdeskundige voormalig onderzoeker, woordvoerder en voorlichter NIOD
- Drs. Hans Wallage, onderzoeker en beleidsadviseur antisemitisme CIDI
- Drs. Wally M. de Lang, historica, publicist, onderzoeker en winnaar Holocaust Literatuur Prijs
- Drs. Aline Pennewaard, historica, publicist en onderzoeker
- Drs. Victor Laurentius, historicus (Afstudeerscriptie 'Seyss-Inquart op Clingendael')
- Drs. Robin te Slaa, historicus en auteur
- Drs. Willem Post, Haags historicus
- Drs. A.J. Boeckstijn, assistant professor University College Utrecht en podcastmaker

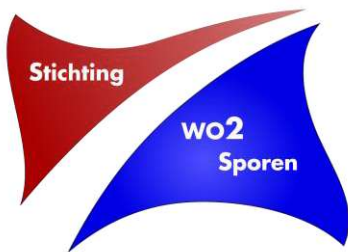
Stichting WO2 Sporen - www.wo2sporen.eu - KvK 71888705 - RSIN 858889936

Triodos Bank NL 56 TRIO 0379293862

p/a Wingerd 208 2496 VK Den Haag - info@wo2sporen.eu - Tel. 06 2150 4311

“Omdat de directe getuigen er straks niet meer zijn”

- Drs. K. Loeff, directeur Erfgoedvereniging Heemschut (beschermvrouwe H.K.H. Prinses Beatrix)
- Drs. Oscar F. Hefting, voorzitter Stichting Menno van Coehoorn
- Flory Neter – Polak, voorzitter Verbond Belangenbehartiging Vervolgingslachtoffers
- Drs. Thom Klück, voorzitter Stichting Vriendenkring Neuengamme
- Wimar Jaeger, voorzitter Stichting Nederlands Dachau Comité
- Jaïr Stranders, voorzitter Stichting Comité Herdenking Februaristaking 1941
- Minka Kaszó, secretaris Vereniging Kinderen van Verzetsdeelnemers 1940 – 1945
- Sabine Stein, ehemaliger Leitung Archiv Gedenkstätte Buchenwald
- Mr. H.C. Grootveld, voorzitter Geschiedkundige Vereniging Die Haghe/Vrienden van het Haags Historisch Museum
- Ing. Willem G.J. Marchée genaamd Bratengeijer, onderzoeker Den Haag in WO2
- Jos Teunissen, initiatiefnemer Museum Engelandvaarders
- Lion Tokkie, Holocaust onderzoeker, Project Samen - Een Werkkampen in Nederland, voorheen geassocieerd onderzoeker NIOD
- Coby van Gelderen, nabestaande Prof. Jacob van Gelderen vicefractievoorzitter Tweede Kamer der Staten-Generaal SDAP (14-5-1940 onder druk van de omstandigheden)
- Open Joodse Huizen – Huizen van Verzet Den Haag
- Stichting Het Cuypersgenootschap
- Stichting Cultureel Erfgoed Koude Oorlog
- Stichting Eregraf Stijkelgroep
- Stichting bunkers in Wassenaar
- Historische Vereniging Oud Wassenaar

Stichting WO2 Sporen - www.wo2sporen.eu - KvK 71888705 - RSIN 858889936

Triodos Bank NL 56 TRIO 0379293862

p/a Wingerd 208 2496 VK Den Haag - info@wo2sporen.eu - Tel. 06 2150 4311

OORLOGS
GRAVEN
STICHTING

